

PÁLYI ZSÓFIA KATA

A Magyar Királyi Telekzeti Könyomda Budán

Bevezetés

A latin eredetű *castrum/capitastrum* szóból származó *kataszteri felmérést* magyarosan gyakran nevezték *telekzeti felmérésnek* vagy egyszerűen *telekzetnek*. Az 1869-től működő Magyar Királyi Telekzeti Könyomda (a továbbiakban Telekzeti Könyomda) budavári felállítására a Temesvári Államnyomda megszűnésével, illetve áttelepítésével és a Magyar Királyi Állami Nyomda – korabeli, a tiszti névtárakban szereplő névváltozata: Magyar Királyi Államnyomda (a továbbiakban Államnyomda) – felállításával egy időben került sor. A korszakban az említett nyomdák egységesített névhasználatáról még nem beszélhetünk. A Telekzeti Könyomdában készült magyar nyelvű térképekre leggyakrabban a *m[agyar] k[irályi] telekzeti könyomda Budán*, a német nyelvűekre a *k[öniglich] u[ngarisches] lith[ographisches] Inst[itut] des Casterers zu Ofen* feliratot nyomták.

A mai névhasználathoz részben hivatkozási alapul szolgálhat a mindenkori államhatárokon belül működő nyomdák és nyomdászok adatait tartalmazó, folyamatosan bővülő *Clavis-adatbázis* (Clavis Typographorum Regionis Carpathicae, Országos Széchényi Könyvtár). Jelen esetben ez csak részben használható, mert a Telekzeti Könyomda nem, csupán a Magyar Királyi Államnyomda és a Temesvári Állam-

nyomda szerepel benne.¹ További hivatkozási alapul szolgálhat a korszak névhasználatára nézve a pénzügyminisztériumi tiszti névtár, amelynek első évfolyama 1869-ben jelent meg. 1869. október 14-én arról döntöttek, hogy a körrendelet vétele után a hivatalos kiadványokban kizárólag a névtár szövegében megállapított hivatali és tiszti címeket szabad használni. A névtárat hivatalos használatra egy példányban megküldték az ország összes hivatalának.² A tiszti névtárban az addig Telekzeti Könyomdaként emlegetett és azon a néven működő intézet hivatalos névváltozata szerepel: *Katasteri könyomdaintézet és központi térképtár Budán*, amely a tartalomjegyzékben *Katasteri könyomda*.³ Néhány 1870-ben készült térképre a *magy[ar] kir[ályi] katasteri könyomda intézet Budán* nevezetet nyomtatták. Ez azonban már egy jelentős szervezeti átalakítás, a Telekzeti Könyomda megszűnése, illetve az Államnyomdába való beolvadása idejére esett.⁴

Az országos kataszteri felmérés eredményei és az elkészült térképek a kiegyezés után azért is kaptak nagy jelentőséget, mert a fellendülő vasút- és útépitéseknél, országos beruházásoknál, valamint a magyar királyi és koronai uradalmak vagyonának felbecsülésénél és építkezéseinél nagy haszonnal forgathatták őket. A kataszteri felmérés során a kezdetektől fogva arra törekedtek, hogy a lehetőségekhez képest

¹ http://typographia.oszk.hu/html_clavis/hun/nyito.htm

² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), S 92 Az Országos Földméréstani Intézet vegyes iratai (= S 92), Rendeleték gyűjteménye, 1868–1870 (= RGy, 1868–1870). A pénzügyminiszter 2471/1869. számú körrendelete, p. 282.

³ *A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium és alárendelt hivatalainak tiszti névtára 1869. évre. Első évfolyam*. Buda, 1869 (= *PM Tiszti névtár*, 1869). 11–12. A továbbiakban a névtárban szereplő hivatalnév- (pl. Államnyomda, Háromszög mértéki Számító Hivatal) és személynévalakokat fogom használni. Azonban a Telekzeti Könyomda névalak használata mellett azért döntöttem, mert a térképek nagy része e név alatt készült és azonosítható be.

⁴ A Telekzeti Könyomda azonos volt a Kataszteri Könyomdával. Vö.: FODOR FERENC: *A magyar térképírás*. II. köt. Bp., 1953. 305.

a kataszteri térképek minél teljesebb mértékben és könnyen hozzáférhetővé váljanak a hatóságoknak, a megyéknek és a településeknek. Az ilyen irányú törekvéseket az is indokolta, hogy a nagy munkával és jelentős költséggel készült eredeti térképeket az elhasználódástól megóvják. A térképek sokszorosítása terén meghatározó jelentőségű volt a technika fejlődése. Johann Alois Senefelder (1771–1834) síknyomtatás elvén alapuló eljárást dolgozott ki. A másolatok előállítására használt sokszorosítási eljárás a litográfia vagy kőmetszés volt, az új eljárást alkalmazó nyomdákat nevezték könyomdáknak. Az egyre jobban elterjedő könyomtatás jóval nagyobb mértékű térképkiadást tett lehetővé, mint a korábban alkalmazott fa- vagy rézmetszet. Az így előállított térképek jóval olcsóbbak voltak, viszonylag gyors eljárással készültek, a változásokat pedig korlátlan számban ki lehetett igazítani.⁵

A Telekzeti Könyomdát érintő főbb rendeletek

A kiegyezés után immár a magyar állam szervezésében és támogatása mellett újabb erőre kapott a kataszteri felmérés, amelynek hivatalát a Pénzügyminisztériumnak rendelték alá és a térképek nyomdai sokszorosításával is megbízták. Az 1867. évi 2951. szám alatt kelt rendeletében a pénzügyminiszter elvileg engedélyezte, hogy a magyar telekzeti felmérést egy külön

háromszögezési osztállyal és egy saját könyomdával bővítsék ki.⁶ A könyomda hivatalos hovatartozása szervezési és működési ideje alatt többször is megváltozott. 1868. március 12-én arról döntöttek, hogy nem a gazdasági hivatalnak, hanem a Segédhivatalok igazgatóságának rendelik alá. A megrendeléseket a gazdasági hivatal mellőzésével kizárólag a Segédhivatalok igazgatósága útján kellett intézni.⁷

A pénzügyminiszter hosszas előkészület után, az 1868. évi 50619. számú rendeletben szabályozta a Telekzeti Könyomda konkrét feladatait és szervezetét. A könyomda ideiglenes minőségben 1868. október 1-jétől kezdhetette meg munkáját a számára biztosított épületben, segédhivatalként közvetlenül a Pénzügyminisztérium alárendeltségében. Feladatait a következőkben állapították meg: a községenkénti felvételek száraz úton való többszörözése, a telekzeti felmérések után kiadandó földművelési térképek értékesítése, a felméréshez szükséges nyomtatványok készítése, a felméréshez szükséges rajz- és egyéb papírosok, műszerek, anyagok és eszközök beszerzése, javítása, őrzése, leltári számvitele. Rögzítették azt is, hogy hivatásánál fogva a Telekzeti Könyomda hivatalos ügyköre egyedül a telekzeti felmérésre terjed ki, ezért érintkezését minden más, a Pénzügyminisztérium alá nem tartozó hatóságokkal kizárták.⁸

A Telekzeti Könyomda, akárcsak a Háromszögméreti Számító Hivatal önálló segédhivatal

⁵ ANTALFFY ANDOR: A kataszteri térképek sokszorosítása. *Kataszteri Közlöny*, 23. (1914) 81–85. A térképek sokszorosítási módja. *Kataszteri Közlöny*, 16. (1907) 182–187., 283–286. Az előrajzok sokszorosítása. *Kataszteri Közlöny*, 21. (1912) 361–364. HOLLÓS FERENC: Könyomatu térképek készítése. *Erdészeti Lapok*, 24. (1885) 696–702. A könyomtatásról általában: NAGY ZOLTÁN: *A magyar litográfia története a XIX. században*. Bp., 1934. GERSZI TERÉZ: *A magyar kőrajzolás története a XIX. században*. Bp., 1960. A könyvhöz tartozó katalógusban könyomatu térképek és rajzolók adatai is megjelennek. TIMKÓ GYÖRGY: A magyar nyomdászattörténelem egyik fehér foltja: a könyomtatás. Első rész. *Magyar Grafika*, 49. (2005) 1. különszám: 85–91. TIMKÓ GYÖRGY: A magyar nyomdászattörténelem egyik fehér foltja: a könyomtatás. A magyarországi könyomdászat kezdete. (Második rész). *Magyar Grafika*, 49. (2005) 4:87–92. TIMKÓ GYÖRGY: A magyar nyomdászattörténelem egyik fehér foltja: a könyomtatás. A magyarországi litográfia aranykora (harmadik rész). *Magyar Grafika*, 49. (2005) 5:89–92. TIMKÓ GYÖRGY: A magyar nyomdászattörténelem egyik fehér foltja: a könyomtatás. A magyarországi könyomtatás megszűnése (negyedik rész). *Magyar Grafika*, 49. (2005) 2. különszám: 112–115. Alois Senefelder könyomtatásról írt tankönyve korabeli angol fordításban elérhető az interneten is: ALOIS SENEFELDER: *A complete course of Lithography...* London, 1819.

⁶ MNL OL, K 269 Pénzügyminisztérium, Általános iratok (= K 269) I. rész X. osztály, 1868–354. sz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 25289/1039 ügyszám alatti iratai, Melléklet a 868-iki 25289/1039. számhoz, p. 197–198.

⁷ MNL OL, S 92 RGy, 1868–1870. A pénzügyminiszter 13641/1868. számú körrendelete, p. 68.

⁸ MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868–354. sz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 50619/2319. ügyszám alatti iratai, Hivatalos intézkedések a telekzeti könyomdának szervezése és felállítása tárgyában, p. 224.

volt, de az állami költségvetésben a *telekzet* címszó alatt foglalkoztak a költségvetésével.⁹ 1869. augusztus 17-én körrendeletben arról értesítették az érdekelteket, hogy a Telekzeti Könyomdában végrehajtandó összes munka felügyeletével, számvitelével, ellenőrzésével, valamint a megrendelések intézésével az egyszerűsítés kedvéért egyedül a Pénzügyminisztérium VIII. ügyosztályát bízzák meg. Ez az ügyosztály foglalkozott az állandó kataszterrel.¹⁰

A bécsi császári udvari és államnyomda – Hof- und Staatsdruckerei – első magyarországi fióknyomdája az 1851-től működő Temesvári Államnyomda volt. Ezt a nyomdát a kiegyezés után gazdag felszerelésével, hivatalnokaival és személyzetével a Budán felállítandó új magyar királyi állami nyomdába kívánták beolvasztani. Az Államnyomdát az 1869. január 12-i 68825. számú pénzügyminisztériumi rendelettel alapították meg, a számára kijelölt épület a mai Kapisztrán téren volt, amelynek átépítésére és berendezésére 1869 és 1871 között rendkívüli keretet biztosított az állami költségvetés.¹¹ 1869-ben került napirendre a postai levélbélyegek, borítékok, bélyeges postautalványok, levelezőlapok és ehhez kapcsolódó nyomtatványok gyártásának ügye, amelyet eleinte a Telekzeti Könyomdával kívántak elvégeztetni. Megkezdődött a könyomda fejlesztése és az új eszközök vásárlása, ám az első magyar postabélyeget végül mégsem itt nyomták.¹²

A pénzügyminiszter meghagyásából 1870. március 9-én Fluck János miniszteri tanácsos körrendeletben adta közre, hogy a Telekzeti Könyomdát az Államnyomdával egyesítik. Az Államnyomda hamarosan már három osztályból állt: könyomdai, térképészeti és hitelosztályból. Az intézmény egy igazgató

vezetése alatt állt, és a korábbi kezelés és ügyvitel megtartása mellett folytatta működését.¹³ Az Államnyomda megörökölte a temesvári nyomda felszerelését és alkalmazottainak nagy részét, valamint a Telekzeti Könyomdától 5 könyomót, 1 vörösréz sajtót, 9 másológépet és fényképészeti felszereléseket. A Telekzeti Könyomda hivatalnokainak nagy része az Államnyomdában folytatta tevékenységét.¹⁴

Könyomda a Fortuna utcában

A Pénzügyminisztérium alárendeltségébe tartozó Telekzeti Könyomdát olyan épületben kellett elhelyezni, amely közel volt a többi hivatalhoz, és amelyet jelentősebb átszervezések és külön intézkedések nélkül át lehetett adni a nyomdának. A Pénzügyminisztérium rendelkezésére álló helyiségek közül legalkalmasabbnak a budai vár Fortuna utcájában lévő Bruckner Antal-féle házat tartották. A minisztérium már korábban bérbe vette a 134. számú lakóházat annak tulajdonosától, amelynek helyiségeiben ideiglenesen a Budai Pénzügyi Igazgatóságot helyezte el. Az igazgatóság illetékessége Pest, Pilis, Solt, Esztergom, Fejér és Heves megyére, valamint a Jászság és Kunság területére terjedt ki, igazgatója Meczner Károly királyi tanácsos volt. A hivatal létszáma a titkárokkal, fogalmazókkal, gyakor-nokokkal, irodavezetőkkel, irodatisztekkel, segéd-tisztekkel, különféle beosztottakkal és szolgálkával együtt meghaladta az ötven főt. A ház emeletén Marinovich Marcell osztálytanácsos lakott, aki a lakásért évi 180 forintot fizetett a kincstárnak.¹⁵ A minisztérium eredetileg 1873. szeptember 28-ig vette bérbe az épületet évi 2400 forintért, ám az osztálytanácsos

⁹ L. A könyomda állandó és ideiglenes személyzete alcím alatt.

¹⁰ MNL OL, S 92 RGy, 1868–1870. A pénzügyminiszter 15278/1869. számú körrendelete, p. 316.

¹¹ Vö. RAUM FRIGYES: 125 éve létesült a „Telekzeti Könyomda”. *Évfordulóink a műszaki és természettudományokban*, 1993. Bp., 1992. 63–65. BUZINKAY GÉZA: 150 éves az Állami Nyomda. *Az első magyar bélyegtől a chipkártyáig*. Bp., 2001. 6–13. PÉCSUJFALUSI PÉCHY IMRE: *A magyar királyi államnyomda*. Bp., 1895. 1–4.

¹² Vö. RAUM FRIGYES: A magyar Állami Földmérés és az első magyar postabélyeg. *Geodézia és Kartográfia*, 41. (1989) 5:364–365. CZAKÓ ELEMÉR: Az első magyar postabélyeg. *Budapesti Szemle*, 72. (1944) 798:284–297.

¹³ MNL OL, S 92 RGy, 1868–1870. A pénzügyminiszter 1549/1870. számú körrendelete, p. 437.

¹⁴ RAUM, 1992. 63–64. BUZINKAY, 2001. 14.

¹⁵ *PM Tiszti névtár*, 1869. 2., 23–24.

lakbére miatt a kincstár csak évi 2220 forintot fizetett a tulajdonosnak. A Budai Pénzügyi Igazgatóság 1868. szeptember 28-ig használta a Bruckner-féle házat, 1868. október 1-jével a legtöbb helyiség megürült, ezeket kívánták a felállítandó Telekzeti Könyomda rendelkezésére bocsátani. Az erről szóló javaslatokat és konkrét terveket 1868. július 29-én mutatták be, majd Lónyay Menyhért pénzügyminiszter helyettes államtitkára, Graenzenstein Gusztáv 1868. július 30-án hagyta jóvá.¹⁶

A Bruckner-féle házként emlegetett 134. számú épület a mai Fortuna és a Kard utca sarkán állt, ez a lakóház kapta később a Fortuna utca 18-as házszámot. A zártosú, körülépített udvarú, egyemeletes lakóház homlokzata a Fortuna utca felől kilenc tengelyes volt, háromtagú főpárkánnyal és övpárkánnyal, egyszerű szalagkeretes ablakokkal, az emeleti részen fali sávokkal tagolva. Az emeleti falsíkon két helyen ovális stukkókeretezésű képmező volt, amelyekben 1850 körül még falfestmények voltak, a ház falát freskószerű képek díszítették, amelyeket csak 1850 körül meszeltek le. Kard utcai homlokzata nyolctengelyes volt, kialakítása hasonlított a főhomlokzatéhoz. A Fortuna utcából jobbról a negyedik tengelyben nyílt a ház egyetlen kapuja. Az épület helyén eredetileg két középkori lakóház állt, amelyeket a 16. század folyamán kötöttek össze. Az egyre bővülő házon a 19. század közepéig időközönként kisebb-nagyobb átépítéseket hajtottak végre. Az ingatlan zárt belső udvarral és kúttal, valamint egy sziklába vájt nagyméretű pincével rendelkezett. A Pénzügyminisztérium azért vette bérbe Bruckner Antal házat, mert kellően nagy volt, az utcában az 1784 óta működő híres Fortuna vendégfogadó bírt csak nagyobb épülettel.¹⁷

A könyomda szervezésének idején felmérték az épületet és az elkészült alaprajzokat mellékletként csatolták az ügyirathoz.¹⁸ A földszint (*Ebener*

■ Fortuna utca 18. Ismeretlen fényképész, 1941–1942 körül. (FSZEK – Budapest Gyűjtemény)

Erde) és az emelet (*Iter Stock*) alaprajzán a feliratok németül olvashatók. A házszám és a tulajdonos mellett (*Haus No. 134., Eigenthümer: Anton Bruckner*) az utcaneveket is német nevükön tüntették fel (*Fortuna Gasse, Brunn[en] Gasse*), így jelölték az egyes helyiségeket és tereket is (*Zimmer, Vorzimmer, Gang, Aufgang, Hofraum, Kammer, Speizekammer, Stiege, Holzlage, Küche, Einfahrt* stb.).¹⁹ A háznak beszámolták azokat a helyiségeit, amelyeket a könyomda számára kívántak hasznosítani. A számok pontos magyarázatát magyar nyelven az ügyirat tartalmazta, németül a rajzok ceruzás, vázlatos megjegyzései (*Graveure, Schriftgraveure, Schriftstecher, Kupferstecher, Druckerei* stb.)

A Fortuna utcára néző földszinti helyiségekben kaptak helyet a metszők, valamint itt volt a tervezett térképtár is. A Kard utcai szárny szobáiban voltak a nyomdagépek. Az emeleten dolgoztak a rajzoló és ott voltak az igazgatóság irodái, utóbbiak szintén a Kard utcára néztek. A földszint sötétebb helyiségeiben különféle raktárak voltak, mint például az eszközök és a nyerskövek tára, a rajzpapír és nyomtatványok tára, a fáskamrák.

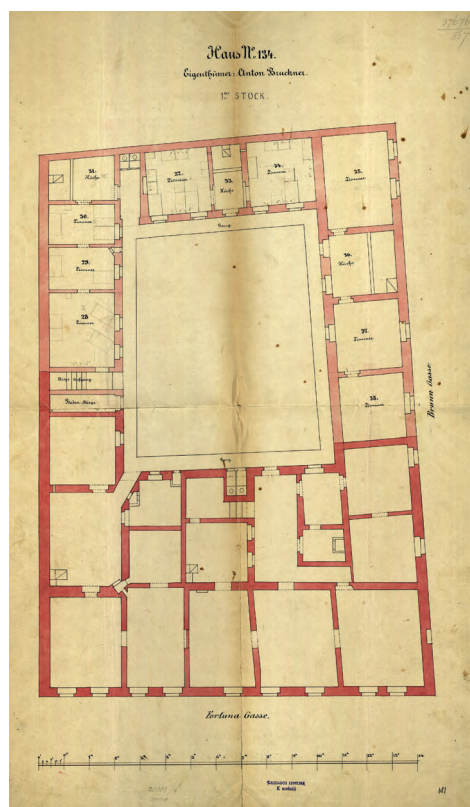
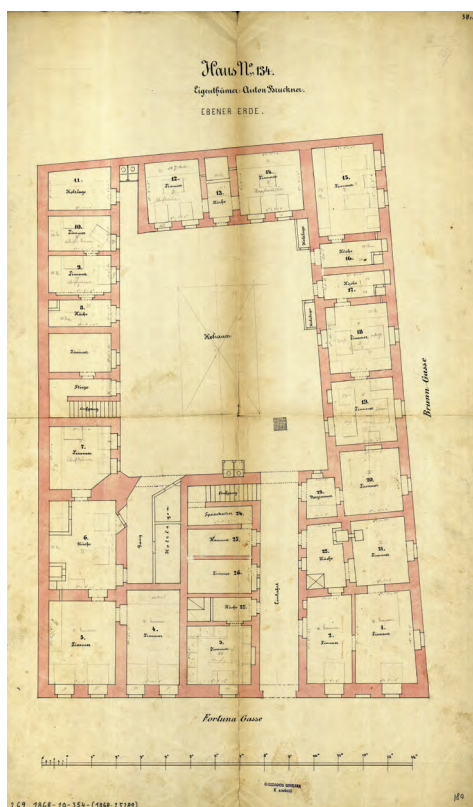
Az alaprajz magyarázata szerint a következőképpen rendezték be a házat (a számok a helyiségek számait jelentik). Földszint: írásmet-
szők (1., 2., 21.), térképtár (3.), térképmetszők

¹⁶ MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 25289/1039 ügyszám alatti iratai, Melléklet 868-iki 25289/1039. számhoz, p. 197–198.

¹⁷ *Budapest műemlékei*, I. Szerk.: POGÁNY FRIGYES. Bp., 1955. 344. *Magyarország műemlékjegyzéke*. Bp., 1990. 13.

¹⁸ MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 25289/1039 ügyszám alatti iratai. A tervrajzon feltüntetett jelzet: K 269, 1868-10-354-(1868-25289), p. 180–181. Részletesen tanulmányozható: www.catastrum.hu

¹⁹ Vö. VASS KLÁRA: *Buda német utcanevei. A Vár és Újlak utcanevei, 1696–1872*. Bp., 1929. 53., 60.

■ A Fortuna utca 18-as számú ház 1868-ban, földszint és emelet (MNL OL)

(4–5.), metszett kövek tára (6.), kősimítás (7.), cinklemezek simítása (8–9.), cinklemezek tára (10.), fáskamra (11.), cinkmunkások (12–14.), nyomdák (15–18.), rajzpapír és nyomtatványok tára (19–20., 23.), eszközök tára (22.), nyerskövek tára (24–27.). Emelet: rajzoló (28–30.), vegyészeti műhely (31.), vizsgálati iroda (32–34.), igazgatósági és kezelési iroda (35–37.), mérnöki műszerek tára (38.).²⁰

Három hónapja volt a könyomdának, hogy a szükséges berendezéseket és a még hiányzó eszközöket beszerezze. A szerződés megkötésében és az irodai bútorzat biztosításában a gazdasági hivatal működött közre. Azzal a meghagyással értesítették a hivatalt, hogy a házban lévő nagy pince átengedése céljából

amellett a kikötés mellett szerződjön, hogy a háztulajdonos engedélyezze egy arra alkalmasnak mutakozó szoba vagy konyha falának áttörését, hogy egy vontatógépet fel tudjanak állítani. A bérlet megszűnése után ismét befalaznák azt.²¹ A Telekzeti Könyomda részére szükséges irodai bútorzatot a gazdasági hivatal készletéből kellett kiszolgáltatni. Ha onnan nem volt fedezhető, a Háromszögméreti Számító Hivatallal kellett megbeszélni, hogy az újonnan beszerzendő bútorok árát a költségekbe belefoglalhassa.²² Az állami zárszámadás szerint a könyomda számára szükséges gépeket 1868-ban vásárolták 1920 forint és 49 ½ krajcár értékben. A könyomdának 1868-ban még nem volt bevétele, 1869-ben azonban már

²⁰ MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 25289/1039 ügyszám alatti iratai, Melléklet 868-iki 25289/1039. számhoz, p. 198. Megjegyzendő, hogy a magyar és német nyelvű feliratok nem teljesen fedik egymást. Pl.: a Kupferstecher rézmetszőt jelent, nem pedig cinkmunkást, a Schriftstecher fordítása inkább betűmetsző volna.

²¹ MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 25289/1039 ügyszám alatti iratai, 2-ik iv 868-iki 25289/1039. számhoz, p. 200–201.

²² MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 25289/1039 ügyszám alatti iratai, 3-ik iv 868-iki 25289/1039. számhoz, p. 201.

2231 forint és 81 krajcár rendkívüli bevétellel számolhatott. A kőmetszési költségek ugyanakkor 2352 forint 25 krajcárt tettek ki.²³

A Telekzeti Könyomda a Fortuna utcai épületben kezdte meg működését és ott is fejezte be. Az Államnyomdába való beolvasztása után a kibővült hivatal új helyre költözött. Az egykori könyomda épülete 1944–1945-ben olyan súlyosan megrongálódott, hogy először udvari szárnyait, majd utcai szárnyának emeletét teljesen el kellett bontani. A ház egyike volt a budai vár azon épületeinek, amelyet végül sohasem építettek újjá. A romépületen több felmérést is elvégeztek az ötvenes-hatvanas években, akkor még látható volt a déli kapubejáró két gótikus ülőfülkéje, egy barokk kori stukkómennyezet maradványa, az emeletet tartó lefaragott konzolsor töredékei, egy kis török kori ablak, kereszt- és dongaboltozat. A Fortuna utca 18. számú ház helyén ma a 21. században felépített Hapimag apartmanház áll, a tervező az épület sarkába beépíttette a megmaradt 16. századi kváderköveket.²⁴

A rövid ideig működő Telekzeti Könyomdának köszönhető, hogy megmaradt az egykori ház 1868. évi állapotát tükröző pontos alaprajz, amely most először jelenik meg nyomtatásban és ismertetővel.

A könyomda állandó és ideiglenes személyzete

A tervek szerint a könyomda megnyitásához a következő tisztségeket kellett betölteni állandó alkalmazottal: egy igazgató, egy ellenőr, egy térképtárnok, hat rajzoló, egy nyomdai kezelő, egy hivatalszolga. A feladatkörökről pontos leírást készítettek. Az *igazgató* az egész intézet üzletét vezeti, arra felügyel, hogy a Pénzügyminisztéri-

um rendeleteit műszaki és közigazgatási tekintetben végrehajtsák. Az igazgatónak ismernie kell a könyomda üzleti ügyeit, kitűnő műszaki képzettséggel kell rendelkeznie a rajzolás és a térképezés terén és ismernie kell a telekzeti felmérés minden ágazatát. Az *ellenőrködő szám-tiszt* az intézeti igazgatóval együttműködve gondoskodik a könyomdát érintő rendeletek és utasítások végrehajtásáról, a leltárt és a pénzkészletek feletti számadást vezeti. Az ellenőr a számvitelben jártas személy, aki a felmérés szabályait, műszereit és szükségait ismeri. A *térképtárnok* a kifejlődő országos térképtárat őrzi és rendben tartja, arról nyilvántartást vezet. A térképtári állomás betöltéséhez a telekzeti felmérés minden ágazatának ismerete szükséges. A *rajzoló*k a kiadandó eredeti térképeket rajzolják, a könyomatok próbapéldányait vizsgálják, és az intézet kezelésénél előforduló írásbeli munkákat végzik. Az állomáshoz szükséges a lehető legnagyobb fokú képzettség a térképezési rajzolásban. A *nyomdai kezelő* a könyomatok előállításával foglalkozik, ezért munkájához a sajtókkal való bánásmód és a műnyomat különféle módjainak tökéletes ismerete szükséges. Az intézetben egy *hivatalszolga* dolgozik.

A könyomda működéséhez szükséges ideiglenes személyzet, mint például kőmetszők, nyomdászok, kősimítók és napszámosok létszáma a szükség szerint változik. Az ideiglenes személyzet felvétele az igazgatóra van bízva, bevezetésük a Pénzügyminisztérium által előzetesen megállapított rend szerint történik. Csupán akkor szólnak bele a döntésébe, ha egy híres külföldi vagy belföldi metszőnek a megnyerése forog kockán. A költségek fedezésére és az időnként szükséges anyagok beszerzésére az intézeti igazgatóság havi kimutatása után a könyomdát a szükséges pénzkészlettel el kell látni.²⁵

²³ *A Magyar Korona Országainak állami zárszámadása az 1869. évre.* Pénzügyi ministerium, Rendkívüli bevételek 2–8. fejezet, Rendkívüli kiadások 3. fejezet 1–17. cím, Állandó telekzet, 38. melléklet, p. 22.

²⁴ KISS SÁNDOR: Mi van a fal mögött? Fortuna utca 18. *Budapest*, 22. (1984) 3:18–19.; H. GYÜRKY KATALIN: A Budapest I. Fortuna u. 18. számú lakóház régészeti kutatásából származó üvegleletek. *Budapest régiségei*, 37. (2003) 13–28. ALTMANN JÚLIA: Fortuna utca 18. – Középkori lakóház üvegleletei. *Budapest régiségei*, 37. (2003) 9–11. GEREVICH LÁSZLÓ: Gótikus házak Budán. *Budapest régiségei*, 15. (1950) 143., 191., 198., 206., 210.

²⁵ MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 50619/2319 ügyszám alatti iratai, Hivatalos intézkedések a telekzeti könyomdának szervezése és felállítása tárgyában, p. 204–205.

A munkakörök leírása után a várható fizetést és lakbért határozták meg, amelyet egy táblázatban foglaltak össze. Az állandó alkalmazottakat éves fizetésben kívánták részesíteni, és a hivatal-szolgán kívül mindnyájuk lakbérének rendezése is tervben volt. Az igazgató javadalmazása-
kor figyelembe vették, hogy állomásához magas fokú *tudomány, művészet és felelősség* szükséges, és hogy további előléptetésre már nem lesz lehetősége. Az ellenőr fizetésének megállapításakor külön figyeltek arra, hogy az kedvező legyen, mert álláshelyén az állandóságra törekedtek és a gyakori változást kerülni kívánták. A térképtárnok fizetését a már működő térképtárnokok jövedelmével hangolták össze. A rajzolókat – tekintettel eltérő műszaki képzettségükre – négy javadalmazási osztályba sorolták. A nyomdai kezelő fizetésének megállapításakor arra figyeltek, hogy bérezése megfeleljen a ma-

gánnyomdák díjazási átlagának. Az igazgatói és az ellenőri állomás betöltésének feltétele a *tiszti biztosíték* letétele volt, amelyre azért volt szükség, mert szolgálati viszonyuk elszámolási kötelezettséggel és pénzkezeléssel járt együtt. A tiszti biztosíték a fizetés kétharmada volt.

A terv szerint a Telekzeti Könyomda személyzetének fizetése teljes létszámban 10 180 forint. A könyomda megnyitásához már hat állandó hivatalnokot is elegendőnek tartottak: igazgatót, ellenörködő számtisztet, két rajzoló, egy könyomdai kezelőt és egy hivatal-szolgát. „A többi állomások csak az intézet fejlődéséhez képest betöltetni fognak” – állapították meg. A hat személy fizetése 5500 forint éves költséget jelentett, ennek fedezete biztosítva volt az éves költségvetésben. A könyomda felállítása csúszott, ezért 1868-ban az 5500 forintnak még egynegyed részét sem vették igénybe.²⁷

■ *Átnézete a telekzeti könyomda szervezetében rendszeresítendő állomásoknak, és ezek évi költségeinek*²⁶

Teljes létszámban								A jelen szükség szerint		
Tétel-szám	Lét-szám	Állomás minősége	Napi díj osztály	Tiszti biztosíték összege	Évi fizetés	Évi lak pénz	Ösz-vesen	Évi fizetés	Évi lak pénz	Ösz-vesen
1	1	Igazgató	VIII.	933 2/3	1400	200	1600	1400	200	1600
2	1	Ellenörködő számtiszt	IX.	666 2/3	1000	180	1180	1000	180	1180
3	1	Térképtárnok	IX.		900	180	1080			
4	6	Rajzoló								
	1	I. osztályú	IX.		900	180	1080			
	1	II. osztályú	IX.		800	150	950			
	2	III. osztályú	X.		700	150	1700	700	150	850
	2	IV. osztályú	X.		600	120	1440	600	120	720
5	1	Nyomdai kezelő	X.		700	150	850	700	150	850
6	1	Hivatal-szolga			300		300	300		300
		Öszvessen					10180			5500

²⁶ MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 50619/2319 ügyszám alatti iratai, Melléklet 868-iki 50619/2319 számhoz, p. 205.

²⁷ Uo. p. 206–208.

Az állomások betöltésére eleinte még csak két személy, Bauer Norbert és Hátsek Ignác állt a Pénzügyminisztérium rendelkezésére. Őket meghívás útján nyerték meg a könyomda számára. A többi hivatal betöltéséhez pályázatot kellett benyújtani a Pénzügyminisztériumhoz, az alkalmasságot okiratokkal kellett igazolni. Az állásokat a *Budapesti Közlöny*ben hirdették meg, amely a kiegyezés után meginduló egyik legfontosabb hivatalos lap volt. A jogszabályok kihirdetése mellett belföldi és külföldi híreket, országgyűlési beszámolókat, különféle félhivatalos értesítéseket és hirdetések, köztük pályázatokat közölt.

A Telekzeti Könyomda költségeit a következő évi állami költségvetés készítői a Pénzügyminisztérium *rendkívüli szükségletei* között tüntették fel *Telekzet* címszó alatt. 545 500 forintot szántak a kataszteri felmérésekkel kapcsolatos ügyekre, közte a következő tételekre: könyomda kezeléséhez szükséges anyagok, térképek és táblázati kövek beszerzése, a térkép és táblázat kőmetszési költségei, könyvkötési költségek, műszerek és eszközök beszerzése és javítása, rajzpapírok és nyomtatványokhoz szükséges papírok, egyéb vegyes költségek. A telekzet költségeiben a könyomda igazgatójának, az ellenőrködő számtisztnek, négy rajzolónak, egy könyomdai kezelőnek és egy szolgának a fizetési és szálláspénzeit is feltüntették.²⁸ A Telekzeti Könyomda igazgatója 1868 végén a *térkép és táblázat kőmetszési költségeihez* tartozó 15 300 forintban látta a könyomda műszaki személyzete javadalmazásának fedezetét. Javaslatára szerint az üzlethez szükséges műszaki személyzet a következő: tiszt minőségben 1 betűrézmetsző, 1 vonal rézmetsző, 2 betű kőmetsző, 6 vonal kőmetsző, 1 réznyomdász, 1 számnymdász, 4 könyomdász, segédszolgai minőségben 6 felrakó, 4 kősimító, 4 háziszolga. A valóság mást tükrözött: 1868 végén műszaki irodatiszti minőségben dolgozott 5 fő, műszaki irodasegédi

minőségben 4 fő, segédszolgai minőségben 8 fő. A tiszt éves fizetést és lakbért, a segédszolgák hetibért, a háziszolgák napibért kaptak.²⁹

1869-ben a Telekzeti Könyomdának tizenhat állandó hivatalnoka volt: Bauer Norbert igazgató, Kleinodi Gyula ellenőr, Hátsek Ignác, Horváth Pál, Rainer Károly rajzolók, Matzek Károly, Haslinger József, Hess József, Fleischer Samu, Knorr Sándor műszaki irodatisztek, Csapek Ede könyomdai kezelő, Hofmann Róbert, Ruckschloss János, Hüttner József, Heiszler Jarosláv műszaki irodatiszti segédek. Az intézet egy fő szolgát alkalmazott.³⁰

Bauer Norbert igazgató és Hátsek Ignác térképész

A Telekzeti Könyomda két személyisége kiemelkedett a többiek közül, mert ők nem pályáztatás útján, hanem a minisztérium személyes meghívására foglalták el hivatalukat. Bauer Norbert (1825–1872), a Telekzeti Könyomda első igazgatója Csehországból származott. Hat gimnáziumi osztály elvégzése után a prágai politechnikumban tanult négy évig, tanulmányait az 1847–1848-as tanévben fejezte be. Gépészettel és gépészeti rajzolással kezdett foglalkozni, tanársegédi állást szeretett volna elnyerni. A forradalom idején a bécsi politechnikus ifúság egyik vezére volt, akit a währingi és nussdorfi vonalak védelmének főparancsnokává is kineveztek. A szabadságharc leverése után külföldre menekült, térképészként kereste kenyerét. 1850-ben visszatért az osztrák birodalomba, 1850. október 31-én a telekzeti felmérésnél III. osztályú felmérési segédnek alkalmazták. A részletes felmérésnél segédi, a háromszögméretnél segédi, majd mérnöki minőségben szolgált összesen 17 évet és 10 hónapot. Munkája folyamán sokszor vett részt térképek készítésében. Ilyen volt Tirol kilenc szelvényből álló magaslati és földművelési térképe 1863-ból, valamint a Rudolf ko-

²⁸ 1869. évi államköltségvetés. Buda, 1868. Melléklet a rendkívüli szükséglet 12. címéhez. *Telekzet*, p. 4–8.

²⁹ MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 63600/3150. ügyszám alatti iratai, Táblás átnézete a telekzeti könyomda üzeméhez megkivántató személyzetnek és ennek díjaztatására nézve fenforgó javaslatoknak. Melléklet 868-iki 63600/3150 számhoz. Buda, 1868. december 28. p. 177.

³⁰ *PM Tiszti névtár*, 1869. 11–12.

ronaherceg nevét viselő vasúttársaság részére készített ipartérkép 1864-ből. Ő rajzolta azokat a térképmintákat is, amelyek az adórendszer megállapítására vonatkozó törvényjavaslat illusztrálására készültek. Bauer a térképek száraz és nedves úton való többszörözésének különféle módjait a bécsi telekzeti könyomdában (Kaiserlich-Königliches Lithographisches Institut des Grundsteuer-Katasters, Wien) tanulmányozta, ahol a színes könyomatok előállításában (chromolitographia) sikeres kísérleteket is végzett. A Sopronban székelő öt háromszögelő részleg egyik vezetője volt, 1868-tól a budai Háromszögmeleti Számító Hivatal vezetőjének, Marek Jánosnak lett a helyettese. Ő intézte a különféle mérnöki műszerek és papírok megrendelését.

Bauer Norbert 1868-ban 43 éves, nős, aki elhunyt testvére után négy fogadott gyermeket nevelt. Német és olasz nyelvismerettel rendelkezett, és csekélyebb mértékben bírta a szláv nyelveket. Azt írták róla, hogy a magyar nyelv megtanulásában már erősen előrehaladt. Így jellemezték: „*a könyomda teendői iránt különös előszeretettel, rendelkezési és vezetési képességgel, eréllyel, fáradhatatlan szorgalommal, bizalomra méltó tiszta jellemmel (...) bír.*” Előléptetése és fizetésemelése is időszerű volt, mert már hét éve szolgált II. osztályú háromszögelő mérnökként. Az igazgatói állomást „*szolgálati érdekből*” a pályázatát mellőzésével kívánták betölteni, így a hivatal ideiglenes minőségben Bauer Norbertnek adományozták. Bauer 1868-tól volt a Telekzeti Könyomda igazgatója, aki az Államnyomdával való egyesülés után Zawadowksi Vazul műtani vezető mellett is megbízott igazgató maradt. Emelkedő pályáját korai halála törte ketté: 1872. október 29-én kolerában meghalt Budán.³¹

Hátsek Ignác (1828–1902) a magyarországi Vágújhelyről származott, felsőfokú tanulmá-

nyait Olmützben és Budapesten végezte. Tizenhat évet szolgált a telekzeti felmérésnél, pályáját a Temesi Bánság térképezésénél kezdte. A bécsi telekzeti könyomdában rajzoló és könyomatvizsgáló volt, azonkívül az alsó-ausztriai térképtárban segédi hivatalt is betöltött. Önálló térképrajzolási munkáival korán hírt szerzett magának, ő rajzolta az alsó-ausztriai természettani társulat felhívására Bécs városának egy réznyomatú térképszelvényét. Mivel Hátseket a bécsi nyomdában foglalkoztatták, átengedését és áthelyezését a Pénzügyminisztérium kérésére a birodalmi tanács tárgyalta. Hátsek Ignácot III. osztályú rajzolóknak kívánták szerződtetni a Telekzeti Könyomdához, évi 700 forint fizetést és 150 forint lakpénzt ajánlottak neki. 1868-ban 40 éves, nős, egy gyermek édesapja. Hátsek a Telekzeti Könyomda beolvasztása után az Államnyomdában folytatta munkáját, és a kiegyezés után, 1874-ben felállított Központi Statisztikai Hivatalnak is térképésze volt. A magyar kartográfia egyik legtermékenyebb alkotója volt, több mint száz térképet készített. Hátsek volt az első, aki Magyarországon szintvonalas térképpel kísérletezett, közigazgatási térképei között voltak kézi és falitérképek is, és elkészítette a magyar megyék, a katonai határőr kerületek és Magyarország közigazgatási térképét. Készített vasúti térképet Magyarországról és a Monarchiáról, várostérképeket Budapestről és Fiuméről. Az országos statisztikai adatok ismerete miatt érdeklődése kiterjedt a néprajzi, történelmi és vallási jelenségekre is. Egyetlen munkájáról bizonyos, hogy azt a Telekzeti Könyomdában töltött bő egy évben, 1869-ben készítette: *A magyar korona országaiban lévő mindkét hitvallású evangélikus és unitárius hitközségek térképét.* A maga nemében egyedülálló és példa nélküli térkép 1870-ben jelent meg az Államnyomda neve alatt.³²

³¹ Bauer Norbert pályafutásának részletes leírása: MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 50619/2319 ügyszám alatti iratai, p. 209-211. Halálhíret közreadta: *Vasárnapi Ujság*, 19. (1872) 44:550. *A magyar földmérés*, 1992. 10–11. BUZINKAY, 2001. 14., 93.

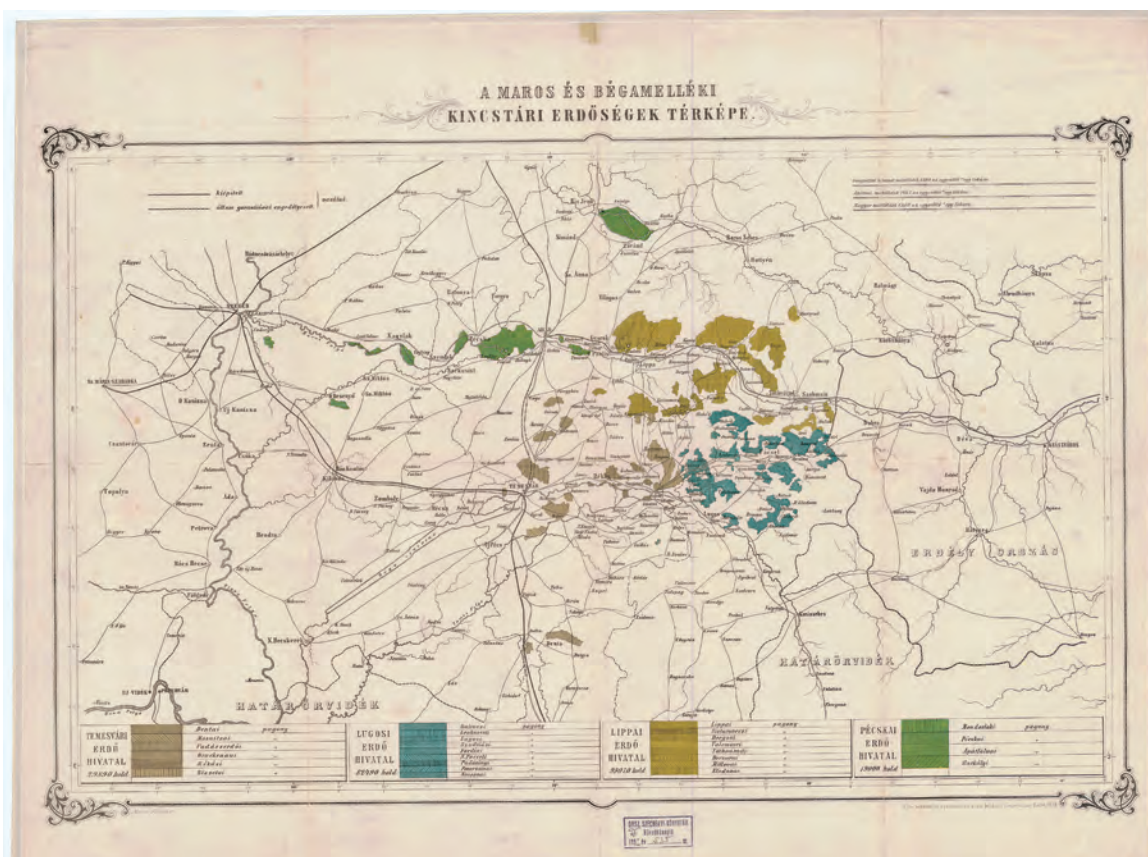
³² Hátsek Ignác életéről: MNL OL, K 269. I. rész X. osztály 1868-354. asz. A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 50619/2319 ügyszám alatti iratai, p. 211–212. FODOR, 1953. 269. 277–280.; *Térképészet és geoinformatika*. I. köt. Szerk.: KLINGHAMMER ISTVÁN. Bp., 2010. 342.

A Telekzeti Könyomdában nyomott térképek

Az 1867. évi kiegyezéssel új időszak kezdődött a magyar állam történetében, amelynek természetes velejárója volt a Magyar Királyság államvagyonának felmérése és számbavétele. A könyomda egyik „profilja” a királyi és koronaadalmak átnézeti és erdőgazdálkodási térképeinek kiadása lett. 1867. október 23-án döntöttek arról, hogy az *államjavak* igazgatására közvetlenül a Pénzügyminisztériumnak alárendelt tíz *jószágigazgatóságot* állítanak fel (Pécska, Zombor, Kula, Temesvár, Lippa, Csatád, Óbuda, Diósgyőr, Ungvár és Hradek). A jószágigazgatóságok alatt külön hivatala volt az ügyészségnek, az uradalmi tisztartóságoknak és ispánságoknak, az uradalmi számtartó-

ságoknak, az erdőhivataloknak és más állami tulajdonban lévő intézményeknek (például a Ferenc-csatornai pénztári hivatalok a Zombori Jószágigazgatóságban).³³ Jelentős fejlesztések kezdődtek, amelyre az állami költségvetésből rendkívüli keretet biztosítottak (az Ungvár–Nyíregyháza vasútvonal, a diósgyőri beruházások vagy éppen a gödöllői reprezentatív célú építkezések céljaira). Az uradalmak térképkiadásait 1869-ben kezdték meg és az Államnyomdával való egyesülés után is folytatták.

1869-ben kiadták a temesvári, a lugosi, a lippai és a pécskai, valamint a hradeki, sóvári, szomolnoki, diósgyőri és ungvári államerdőségek térképét. Elkészítették a pécskai kincstári uradalom, valamint az Óbudai Jószágigazgatóság alá tartozó gödöllői koronaadalom térképét. Különösen is nagy gondot fordított-

■ 6. A Maros és bégamelléki kincstári erdőségek térképe / metzfé Fleischer. – [1:491 000] 1 magy. mrf. [= 17 mm]. – Budán: M. K. Telekzeti Köny., 1869. – 1 térkl.: könyomat, színes; 42 × 66 cm – OSZK TM 4 838, HIM B IX c 944³⁴

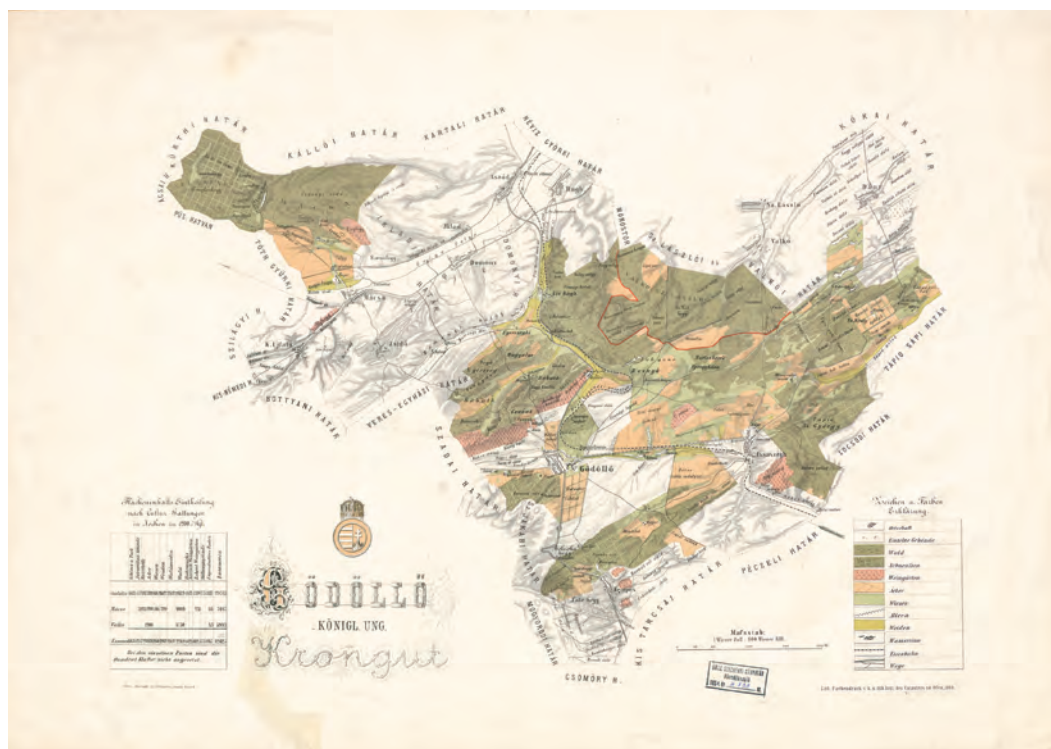
³³ PM Tiszti névtár, 1869. 114.

³⁴ Ezúton mondok köszönetet az Országos Széchényi Könyvtárnak, hogy valamennyi térképet e cikkhez digitalizálta és a közlésükhöz hozzájárult.

tak az utóbbira, amely megjelent színes és egyszínű kivitelben, magyarul és németül is (8–10.).³⁵ A figyelem háttérében az állt, hogy 1869–1870-ben az állami költségvetés rendkívüli nagyságú összeget különített el az uradalom fejlesztésére. 1869-ben a királyi palota és a kerti személyzet illetményeire és egyéb kezelési költségekre 42 000 forint, különféle helyreállításokra 26 500, a királyi kerthez szükséges vízvezeték és üvegházak felállítására 60 000, a királyi vadászathoz szükséges erdészlakok építésére és kijavítására 48 500, a volt orvosi lak és melléképületek vételére 11 000, baromtenyésztésre 32 000, nagyobb szerű gazdasági épületek felállítására 60 000, összesen 280 000 forint jutott a fejlesztésekre. Ugyanakkor az országos telekzeti felmérés „csupán” 545 500 forintot kapott. Az 1870. évi államköltségvetésben újabb 100 000 forintot különítettek el a gödöllői koronauradalomban végzendő kü-

lönféle építkezésekre.³⁶ A Károlyi család levéltárával került a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába a gödöllői koronauradalom német nyelvű térképe, amelyet szintén a Telekzeti Könyomdában nyomtattak ki.

A kataszteri térképeket sokféle munkához lehetett hasznosítani, például vízszabályozáshoz, vasútépítési előmunkálatokhoz, tagosításokhoz, bányauzemekhez, birtok- és erdőelkülönítésekhez, mindenképp pedig az ország és a megyék közigazgatását érintő igazgatási munkálatokhoz. 1869. február 17-én rendelte meg Graenzenstein Gusztáv országgyűlési képviselő és helyettes államtitkár – Lónyay Menyhért pénzügyminiszter meghagyására – a magyar állam területét ábrázoló térkép rajzolását 1" = 12 000' vagy 1/3 hüvelyk egy mérföldnyi mértékben (1:288 000 vagy 1:864 000). „Kívánom egyszersmind, hogy ezen térkép a pénzügyi közigazgatás érdeké-

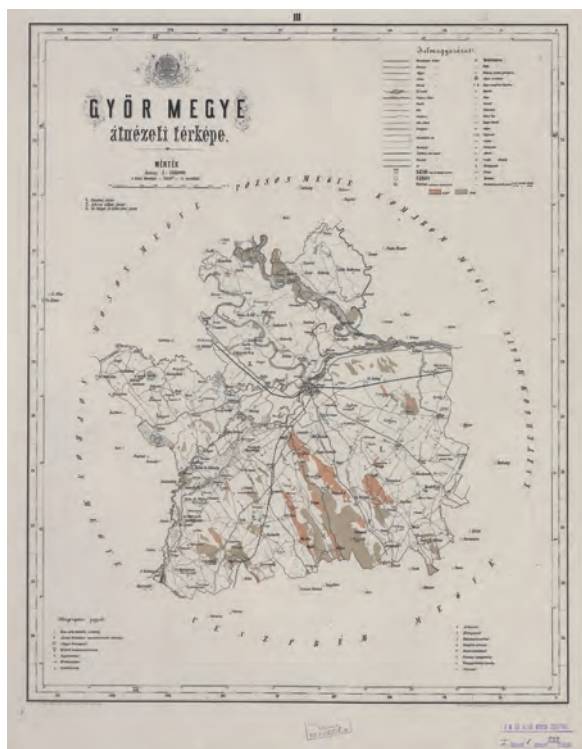

■ 8. Gödöllő köznigl. ung. Krongut / metz. Horváth és Fleischer iroda tisztek. – [1:57 600] 1 Wiener Zoll = 800 Wiener Klft. – Ofen: k. u. lith. Inst. des Catasters, 1869. – 1 térkl.: könyomat, színes; 54×76 cm – OSZK TM 4 613, MNL OL S 82 No Ny 0024

³⁵ Zárójelben a mellékelt térképjegyzékben és a képaláírásokban szereplő leírás sorszámát adom meg. A tanulmány szövegében fényképpel közölt térképek a cikk végén lévő jegyzékben ismét nem szerepelnek.

³⁶ 1869. évi államköltségvetés. Buda, 1868. (Rendkívüli szükségletek). Államköltségvetés a Magyar Korona országai részére az 1870. évre. Buda, 1869. (Rendkívüli szükségletek).

ben is legalább annyira használható legyen, hogy abban csekély mértékéhez képest a megyei és pénzügyi beosztásnak előtüntetése mellett, minden pénzügyi hivatalok székhelyei előforduljanak.” Az ügyosztályok vezetőinek meghagyta, hogy minden olyan adatot, amelyek ügykörük szerint a fenti célra nézve szükségesek, foglalják jegyzékbe, és a VIII. ügyosztálynak adják át. A megrendelés első számú indoka az volt, hogy a térkép a „telekzeti felmérés előrehaladásának nyilvántartásához szükséges”.³⁷ A magyar állam 1:864 000 méretarányú közigazgatási térképét „a legújabb felmérések és hivatalos források nyomán” Hátsek Ignác tervezte a „magyar királyi kataszteri könyomda intézetben”. A munkát Lónyay Menyhértnek ajánlotta, 1870-ben jelent meg az Államnyomdában. (2.)

■ 11. Győr megye átnézeti térképe / kőbe vésetett Mátzek Károly műszaki iroda tiszt által. – 1:144 000. – Budán : Magy. Kir. Katasteri Könyomda Int., 1870. – 1 térkl.: könyomat, színes; 51×65 cm – HIM B IX a 1703, OSZK TM 2 909, TM 2 746, MNL OL S 20 No 227

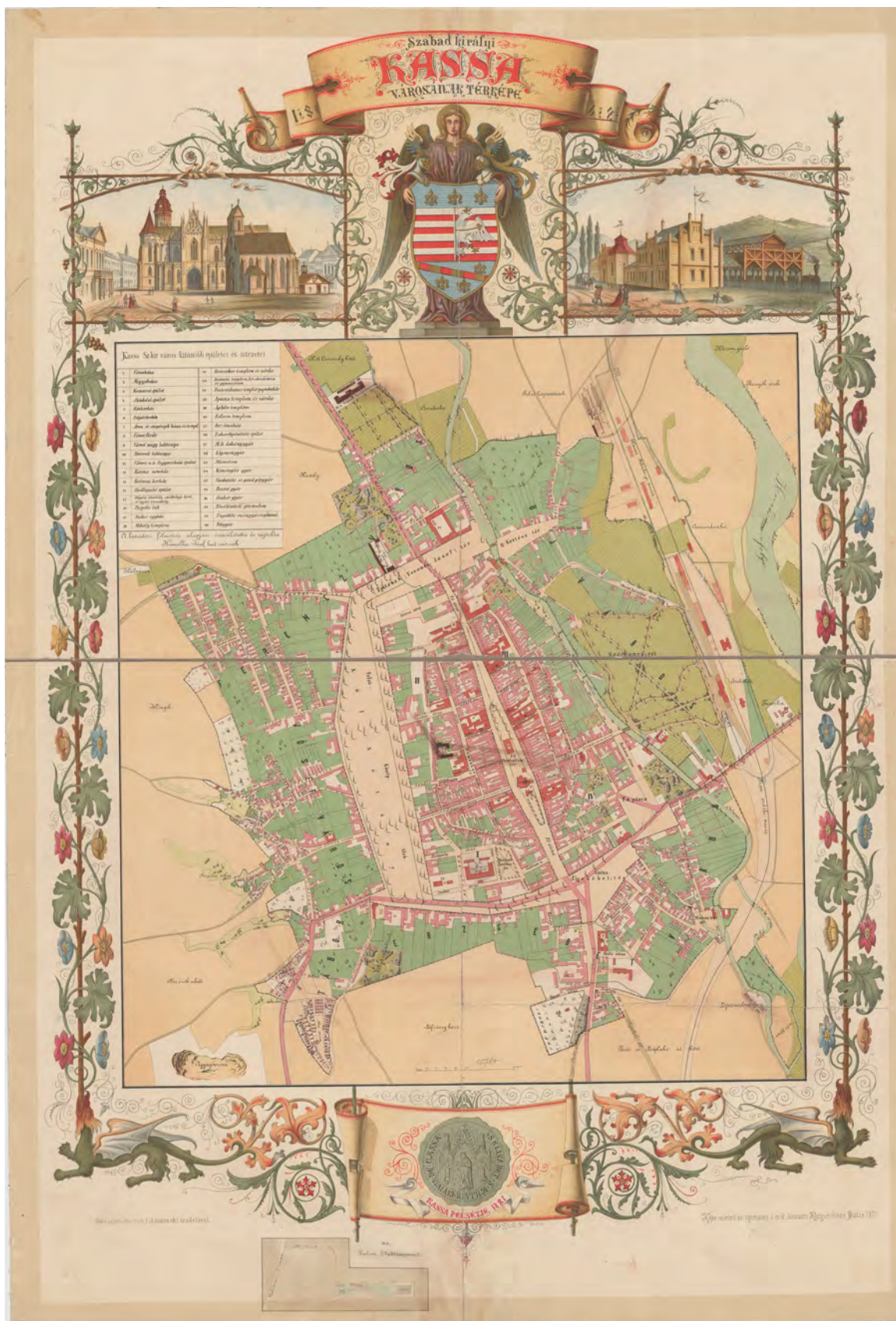
1869. október 6-án kelt körrendeletében Lónyay Menyhért arra utasította a megyei levéltárakat és a könyomdát, hogy működjenek együtt a térképek terjesztésében: „A telekzeti felmérésnek háromszögmérési alapokra fektetett, térképileg előtüntetett eredményei oly adatokat tartalmaznak, mely a közigazgatás terén előforduló sokirányú intézkedéseket, különösen azokat, melyek pontos területi felvételeket igényelnek, hathatósan elősegítik. Hogy tehát a tekintetes megye közönsége alkalmat nyerjen ezen támogatásával létrejött térképek műszaki becstét felismerhetni, és azokat kellőleg fel is használhatni, intézkedem az iránt, hogy ezen térképeknek száraz úton előállított, az eredetiekkel tökéletesen egyező, s így minden műszaki célra használható könyomatai egy-egy példányban a tekintetes megye közönsége rendelkezésére bocsájtassanak...”³⁸

A Telekzeti Könyomda műszaki irodatisztjei 1869-ben kezdtek el dolgozni egy magyar nyelvű megyetérkép-sorozaton, amely 1870–1871-ben jelent meg. A magyar megyék 1:144 000 méretarányú átnézeti térképsorozatának darabjain Matzek Károly, Haslinger József, Knorr Sándor és Fleischer Samu/Soma nevét tüntették fel. A térképekre a következő felirat került: *Kőbe vésetett és nyomtatott a magy. kir. katasteri könyomda intézetben Budán*. A megyetérképek nagyobb részét a szervezeti átalakítás után már az Államnyomdában nyomtatták ki.

1870-ben a Telekzeti Könyomda nyomtatta ki Kassa 1869. évi első várostérképét. (17.) Kassa egyike volt annak a tizenhat pénzügyi igazgatóságnak, amelyet 1868 áprilisában állítottak fel és közvetlenül a Pénzügymisztériumnak rendelték alá. A Kassai Pénzügyi Igazgatóság Sáros, Szepes, Torna, Abaúj, Gömör és Borsod megyéket foglalta magában, és nyolc biztosi kerületre oszlott. Ügykörébe tartozott az egyenes- és közvetett adók kivetése, beszedése és elszámolása. Kassán volt 1869-ben az

³⁷ MNL OL, S 92 RGy, 1868–1870. A pénzügyminiszter 63599/1869. számú körrendelete, p. 358., továbbá: 63599/1869. számú ügyirat, amely tartalmazza az ügyosztályok által elküldött jegyzékeket. p. 360–381.

³⁸ MNL OL, S 92 RGy, 1868–1870. 1869/41854. számú körrendelet a Magyar Királyi Pénzügyminisztériumtól, p. 348.

■ 17. Szabad királyi Kassa városának térképe 1869/ a katasteri felmérés alapján összeállította és rajzolta Homolka József kat. mérnök; köre rajzoló Horváth Pál műszaki irodatiszt; Myskóvszky Viktor. – [1:5700] 100 b. öl [= 33 mm]. – Budán: M. K. Katasteri Könyv., 1870. – 1 térlk.: könyvnyomtatás, színes; 50,3 × 46 cm – OSZK TM 305, TM 306, HIM G I h 306

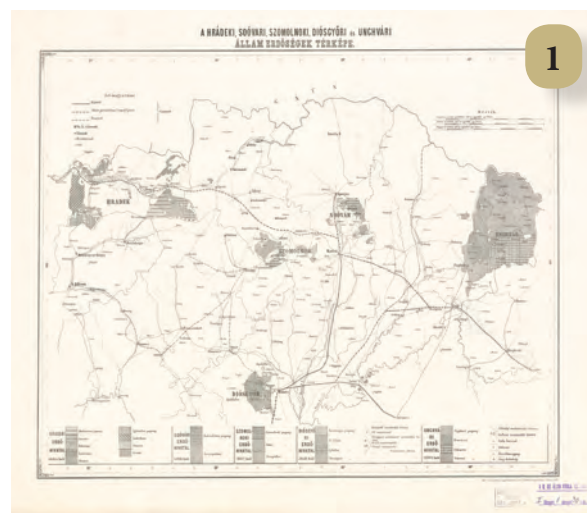
egyik felmérési felügyelőség és az egyik kataszteri térképtár is.³⁹ A várostérkép Homolka József nevéhez köthető, aki 1869-ben mérnöksegéd volt a városban: „A katasteri felmérés alapján összeállította és rajzolta Homolka József kat. mérnök”. A térképen díszes címkeretben a kassai dóm, a pályaudvar, a város címer és a város pecsétje is szerepel, a kerületek számmal, a városrészek, utcák, terek névvel, az épületek alaprajzban házszámzással, a középületek számmal és a kereten belül szám-magyarázattal, a díszparkok a fák, bokrok és sövények pontos elhelyezkedésével szerepelnek. Ennek a rendkívül alapos kidolgozása és szép kivitelű térképnek is köszönhető, hogy Homolka 1870-től az Államnyomda térképészeti osztályára került, ahol megindult karrierje. 1907. december 2-án hatvanhat éves korában hunyt el Bártfán, mint nyugalmazott főmérnök, az Államnyomda térképészeti osztályának volt főnöke, az aranykoronás érdemkereszt tulajdonosa.⁴⁰

A Telekzeti Könyomdában nyomtak katonai közigazgatási („a Magyar Korona államterületének honvédségi felosztása”) és közlekedési térképeket is. A közlekedési térképek elsősorban azt a célt szolgálták, hogy segítséget nyújtsanak az állami út- és vasútépítés, valamint a vízi közlekedés pillanatnyi állapotának felmérésében és a beruházások előkészítésében. Eredetileg a Kereskedelmi Minisztérium térképei közé tartozott az a 11 szelvény, amely Magyarország úthálózati térképének több változatát és a hozzájuk tartozó kimutatásokat és tervezeteket is megőrizte (MNL OL). A Telekzeti Könyomdában nyomtatott térképek közül minden szempontból kiemelkedik a *Magyar Szent Korona országainak postai, távírdai, vasúti és gőzhajózási térképe*, amely 1869-ben jelent meg. A térképet Gorove István földművelési, ipari és kereskedelemügyi miniszternek ajánlották, és 1:720 000 méretarányban készítették el. (5.)

1870-ben a Telekzeti Könyomda szinte teljes személyi állománya átkerült az Államnyomda térképészeti osztályára. Bauer Norbert, Kleinodi Gyula, Horváth Pál, Reiner Károly, Csapek Ede, Maczek Károly, Haslinger József, Fleischer Samu, Knorr Sándor, Hoffmann Róbert, Rückschloss János, Heiszler Jarosláv és Hátsek Ignác az Államnyomdában tovább dolgozott a magyar megyetérképek, a királyi és koronauradalmak, valamint más, állami érdekeltségű térképek kiadásán.

A Magyar Királyi Telekzeti/Kataszteri Könyomdában készült térképek jegyzéke

1. A hrádeki, soóvari, szomolnoki, diósgyőri és unghvári állam erdőségek térképe. – [1:495 000] 8 magy. mérf. [= 135 mm]. – Budán: M. K. Telekzeti Köny., 1869. – 1 térkl.: könyomat; 45 × 65 cm – OSZK TM 4 839

2. L. az első borító belső oldalán.
3. L. a hátsó borító belső oldalán.

³⁹ PM Tiszti névtár, 1869. 20., 38–39., 130.

⁴⁰ A magyar földmérés, 1992. 268., 284–286. Homolka József gyászjelentése (OSZK).

4. A Magyar Korona államterületének honvédségi felosztása / kőbe vésetett és nyomtatott a M. K. Telekzeti Könyomban. – [1 : 1 149 000] 5 ausztr. mrf. [= 33 mm]. – [Buda]: [Államny.], 1871. – 1 térkl.: könyvnyomtatás, színes; 63×94 cm – OSZK TM 6 547, HIM B IX c 698

tett Mátzék Károly műszaki iroda tiszt által. – 1 : 720 000. – Budán: M. K. Telekzeti Köny., 1869. – 1 térkl.: könyvnyomtatás, színes; 107×153 cm – OSZK TM 6 240

6. L. a 13. oldalon.

5. A Magyar Sz. Korona országainak postai, távvidai, vasuti és gőzhajozási térképe / tervezte, rajzolta ... Szalay László gondnok a Földmívelés Ipar- és Kereskedelemügyi M. K. Ministeriumban; kőbe vésetett Haslinger József műszaki iroda tiszt által; kőbe vése-

7. A pécskai kincstár uradalom bérlet-földjei, telepítvényei és kisbérlet-földjei térképe 1869 évben. – [1 : 115 200] 1 hüvely[k] = 1600 bécsi öl. – Budán: M. K. Telekzeti Köny., 1869. – 1 térkl.: könyvnyomtatás, színes; 54×76 cm – OSZK TM 4 849, TM 4621, HIM B IX c 948

8. L. a 14. oldalon.

9. Gödöllői m. k. korona-uradalom térképe/ metz. Horváth és Fleischer iroda tisztek. – [1:57 600] 1 bécsi hüvely[k] = 800 bécsi öl. – Budán: M. K. Telekzeti Köny., 1869. – 1 térkl.: könyomat, színes; 54×76 cm – OSZK TM 4 612, HIM G I h 206/13

10. Gödöllői m. k. korona-uradalom térképe / metz. Horváth és Fleischer iroda tisztek. – [1: 57 600] 1 bécsi hüvely[k] = 800 bécsi öl. – Budán: M. K. Telekzeti Köny., 1869. – 1 térkl.:

könyomat; 42×56 cm – OSZK TM 351, HIM G I h 206/13

11. L. a 15. oldalon.

12. Magyarország bizottságilag tárgyalt úthálózatának térképe / a M. K. Közmunka és Közlekedési Ministerium 1-ső szakosztályának első ügyosztályától. – [1:1 149 000] 5 ausztr. mrf. [= 33 mm]. – Budán: M. K. Telekzeti Köny., [1869]. – 1 térkl.: könyomat, színes; 63,5×93 cm – OSZK TM 6 367

16. Moson megye átnézeti térképe / kőbe vésetett Fleischer Soma műszaki iroda tiszt által. – 1 : 144 000. – Budán: Magy. Kir. Katasteri Könyomda Int., 1870. – 1 térkl.: könyomat, színes; 51,5×65 cm – OSZK TM 2 900, TM 3 970, TM 2 766, TM 2 744

17. L. a 16. oldalon.

18. Ugocsa megye átnézeti térképe / kőbe vésetett Haslinger József műszaki iroda tiszt által. – 1 : 144 000. – Budán: Magy. Kir. Katasteri Könyomda Int., 1870. – 1 térkl. : könyomat, színes; 65×51,5 cm – HIM B IX a 2269, OSZK TM 2 908, TM 2 806, TM 2 747

19. Ung megye átnézeti térképe / kőbe vésett Knorr Sándor műszaki iroda tiszt által. – 1 : 144 000. – Budán: Magy. Kir. Katasteri Könyomda Int., 1870. – 1 térkl.: könyomat, színes; 67×53,5 cm – OSZK TM 2 903, TM 2 808, TM 2 748

